

ТОЛАМЕТОВА Зилола Абдужабборовна,
Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон
Миллий университети «Иқтисодиёт
назарияси» кафедраси доценти, иқтисод
фанлари номзоди

ГЛОБАЛЛАШУВ ШАРОИТИДА ТАДБИРКОРЛИК ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ ВА ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ

УДК 334.78

ТОЛАМЕТОВА З.А. ГЛОБАЛЛАШУВ ШАРОИТИДА ТАДБИРКОРЛИК ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ ВА ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ

Мақола глобаллашув шароитида тадбиркорлик хавфсизлигини таъминлашнинг зарурати ва тадбиркорлик фаолиятини ривожлантиришнинг устувор йўналишларини ёритиб беришга бағишланган.

Таянч иборалар: глобаллашув, тадбиркорлик, хавфсизлик.

ТОЛАМЕТОВА З.А. ОБЕСПЕЧЕНИЕ БЕЗОПАСНОСТИ И РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

В статье основное внимание уделяется необходимости обеспечения безопасности предпринимательства в контексте глобализации и подчеркиваются приоритеты развития предпринимательства.

Ключевые слова: глобализация, предпринимательство, безопасность.

TOLAMETOVA Z.A. ADOPTION OF THE PROCESS OF SECURITY AND ENTERPRISE DEVELOPMENT IN GLOBAL ACHIEVEMENT

This article focuses attention on the need to ensure the security of entrepreneurship in the context of globalization and emphasizes the priorities for the development of entrepreneurship.

Keywords: globalization, entrepreneurship, security.

Фан ва техника тез суръатлар билан тараққий этиб бораётган даврда ноёб саноат маҳсулотлари, шунингдек, ўзига хос ва маҳаллий эҳтиёжларни қондиришга мўлжалланган маҳсулотларга эҳтиёж юқори бўлади. Бундай маҳсулотларни ишлаб чиқаришни кичик корхоналарда жойлаштириш иқтисодий жиҳатдан самаралидир.

Янги яратилаётган иш жойларининг 3 тадан 2 таси кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликда яратилмоқда. 20 та ривожланган мамлакатда барча яратилаётган иш жойларининг 68 фоизи кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик ҳиссасига тўғри келади¹.

Тадбиркорлик фаолиятида тадбиркорлик хавсизлигини таъминлаш учун энг муҳими ҳар бир тадбиркор ўз фаолиятида оптимал қарорлар қабул қилиши ва бозор конъюктурасига мос ҳолда ҳаракатларни амалга ошириши ҳисобланади. Бозор муносабатлари тизимида тадбиркорлик фаолиятида хавф объектив равишда мавжуд бўлган ҳақиқат ҳисобланади. Тадбиркор учун асосий хавф-хатарлардан бири фойдани максималлаштириш жараёнида юзага келадиган тадбиркор таваккалчилиги ҳисобланади. Халқаро тажрибанинг кўрсатишича тадбиркорликдаги хавф даражаси кўплаб омилларга боғлиқ. Жумладан:

- адолатсиз ҳамкорлар;
- давлат ташкилотлари томонидан асоссиз аралашувлар;
- сиёсий беқарорлик;
- молиявий беқарорлик;
- мансабдор шахслар томонидан тадбиркорлар ҳуқуқларининг бузилиши;
- тадбиркорлар лизингда, кўчмас мулк, асбоб-усуналар, машиналарни ижарага олганда хавф-хатарга дуч келиши мумкин ва ҳоказолар.

Тадбиркор бирор-бир фаолиятга инвестициялар сарф этар экан, унинг сарф этган

капиталини қайтаришда албатта хавф-хатар мавжуд бўлади. Тадбиркорлик фаолияти олиб борилар экан, кўпгина молиявий операцияларни (акцияларни сотиб олиш, кредит операцияларини амалга ошириш ва бошқалар) амалга ошириш жараёнида ҳам тадбиркорлик хавфи мавжуд бўлади, бунда тадбиркор бу хавф-хатарни ўз зиммасига олади. Турли тадбиркорлик хатарлари ва «хавфли» муносабатларнинг хавф табиати ҳар хил бўлиб, улардан энг асосийси инвестициянинг йўқолишидир.

Тадбиркорлик фаолиятида хавф-хатарлар ва таҳдидлар қуйидагилардан иборат бўлиши мумкин:

- тижорат сири ҳисобланган ахборотнинг белгиланган тартибини бузиш;
- технологиялардан фойдаланиш тартибини бузиш;
- жамоада носоғлом ижтимоий ва психологик муҳит;
- ходимлар ва раҳбарлар ўртасидаги зиддиятлар, иш ташлашлар, жамоат тартибининг бузилиши.

Тадбиркорлик хавфсизлигини таъминлашга корхонада фаолият юритаётган ходимларнинг билими, уларнинг таълими, иш тажрибасининг юқорилиги ўзининг бевосита таъсирини кўрсатади.

Тадбиркорлик хавфсизлигини таъминлашнинг муҳим йўналишларидан бири тадбиркорлар бизнес режаси, уларнинг иш услублари ахборот хавфсизлигини таъминлашдир. Тадбиркорлик фаолиятида ахборот хавфсизлиги таъминланмаса, фирма фаолияти билан боғлиқ ишлаб чиқариш ёки савдо сирлари каби қимматли маълумотлар йўқолишига олиб келиши мумкин.

¹ Политика в сфере занятости в целях устойчивого восстановления и развития. Международная конференция труда. 2014. www.ilo.org/publns. http://www.ilo.org/wemsp/5/groups/public/-ed_norm/-relconf/documents/meetingdocument/wems_204976.pdf

Ривожланган мамлакатларда деярли барча пул операциялари компьютер тизимлари ва тармоқлари орқали амалга оширилади, лекин бунда тадбиркорлик хавфсизлигини таъминлаш муҳимдир. Тадбиркорлик хавфсизлигини таъминлашда ускуналарни муҳофаза қилиш ва компьютер фирибгарлигининг олдини олиш, тасодифий юзага келадиган зарарлардан сақланиш зарур. Ахборотлаштириш жараёни қулайликлар билан бирга тадбиркорлик фаолиятида турли хавфларни юзага келтириши мумкин. Замонавий цивилизацияни шакллантиришда тадбиркорлар фаолиятини ривожлантириш, уларнинг хавфсизлигини таъминлашда тадбиркорлар фойдаланадиган ахборотлар хавфсизлигини таъминлаш зарур.

Тадбиркорлар ахбороти хавфсизлигини таъминлашда қуйидагиларга эътибор қаратилади:

1. Почтада тадбиркорлик сирлари бўйича маълумотлар бермаслик.

2. Компьютер махсус дастур ёрдамида интернетга уланган бўлса, маълумотларни ҳимоя қилиш.

Республикамизда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг ривожланиши ва фаолият кўрсатиши соҳасидаги тажриба уларга давлат, шунингдек, ижтимоий институтлар томонидан ҳам катта эътибор берилаётганини кўрсатади ва улар ҳозирги вақтда ишлаб чиқарилаётган саноат маҳсулотларининг умумий ҳажмида ҳам, иш билан банд ходимларнинг умумий сонидан ҳам анча салмоқли ўринни эгаллайди.

2015 йилда давлат активларини хусусийлаштириш, аввало, чет эллик инвесторларга сотиш вазифалари қўйилган бўлиб, бунинг учун тегишли шароитлар яратилди. Масалан, 506 та мулк комплекси танлов асосида, инвестиция киритиш шарт билан «ноль» қийматида янги мулкдорларга сотилди. Бу борада ана шу инвесторлар қарийб 1 триллион сўм ва 40 миллион АҚШ доллари миқдорида инвестиция киритиш, шунингдек, 22 мингга яқин янги иш ўрни яратиш маж-

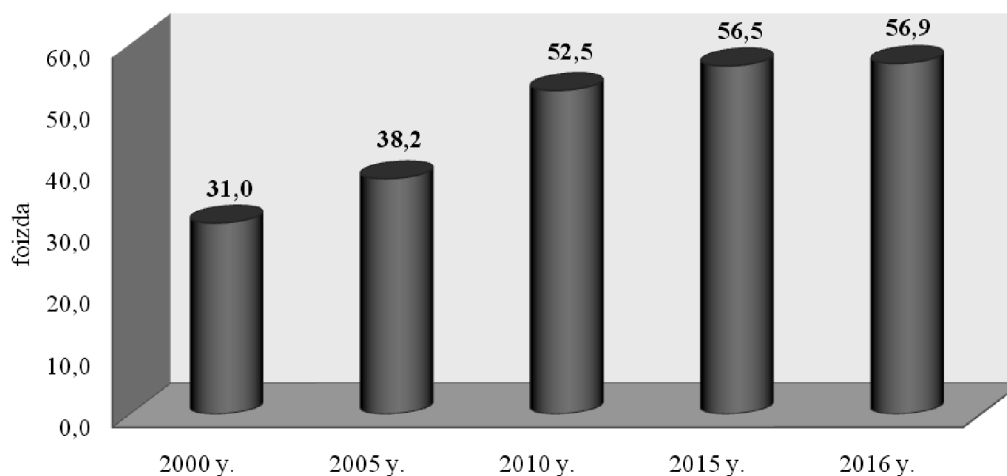
буриятини олди. 245 та кам рентабелли ва фаолият кўрсатмаётган ташкилот тўлиқ тугатилди. Хусусийлаштириш дастури бўйича фойдаланилмаётган ва қурилиши тугалланмаган 353 та давлат мулки объекти бузилиб, бунинг натижасида 120 гектар ҳажмидаги ер майдони бўшади. Бу ерларнинг қарийб 80 гектари ишлаб чиқариш корхоналарини ташкил этиш ва хизматлар кўрсатиш объектлари қуриш учун тадбиркорлар тасарруфига берилди¹.

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришни рағбатлантиришнинг тизимли чора-тадбирлари амалга оширилмоқда. 2014 йилда Ўзбекистон бизнес юртишни енгиллаштириш соҳасида амалга оширилган ислохотлар бўйича етакчи 10 та мамлакат қаторига киритилган. Ташқи иқтисодий фаолият миллий банки ҳузурида барча ҳудудларда ўз филиалларига эга бўлган «Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари экспорт фаолиятини қўллаб-қувватлаш жамғармаси»нинг ташкил этилгани муҳим аҳамият касб этмоқда. Ушбу жамғарманинг асосий вазифаси мамлакатимизда ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларни экспорт қилишда зарур ҳуқуқий, молиявий ва ташкилий ёрдам кўрсатишдан иборат.

Ўзбекистон Республикасида олиб борилаётган иқтисодий ислохотлар натижасида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг ЯИМдаги улуши 2000 йилда 31 фоизни ташкил этган бўлса, 2016 йилга келиб 56,9 фоизга етган².

¹ Қаримов И.А. Бош мақсадимиз – мавжуд қийинчиликларга қарамасдан, олиб бораётган ислохотларни, иқтисодиётимизда таркибий ўзгаришларни изчил давом эттириш, хусусий мулкчилик, кичик бизнес ва тадбиркорликка янада кенг йўл очиб бериш ҳисобидан олдинга юришдир. / Мамлакатимизни 2015 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ва 2016 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамаси мажлисидаги маъруза. // <http://uz.uz/oz/politics/zbekiston-respublikasi-prezidenti-islom-karimovning-mamlakat-16-01-2016>

² [www/stat.uz](http://www.stat.uz) <https://stat.uz/uz/press-sluzhba/novosti-gks/432-analiticheskie-materialy-uz/2031>

1-Расм. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ЯИМдаги ўрни¹

Кичик тадбиркорликнинг иқтисодий тармоқларидаги улуши ҳам ошиб боргани ҳолда 2012 йилда кичик тадбиркорликни экспортдаги улуши 14 фоизни ташкил этган бўлса, 2015 йилда 27,8 фоиздан иборат бўлди. Шунингдек, кичик тадбиркорликнинг саноатдаги улуши 2012 йилда 23,1 фоиздан иборат бўлган бўлса, 2015 йилда 40,6 фоизни ташкил этди. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштиришда асосан кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг улуши юқори бўлиб, 2000 йилда 73,6 фоиз, 2016 йилда 98,2 фоиздан иборат бўлди.

Ҳозирда кичик бизнес соҳасида яратилаётган янги иш ўринларининг асосий қисми хизмат кўрсатиш ва сервис соҳаси улушига тўғри келади. Бу эса кичик бизнес субъектларининг аҳоли бандлигини таъминлаш ва янги иш ўринларини ташкил этишда муҳим ўринга эгаллигини кўрсатади.

Ўзбекистон Республикасида олиб борилаётган иқтисодий ислохотлар натижасида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг ЯИМдаги улуши 2016 йилга келиб 56,9 фоизга, саноатда 45 фоизга етган.

2015 йилда мазкур соҳада жами саноат маҳсулотларининг учдан бир қисми, қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг 98 фоизи ишлаб чиқарилди. 2015 йилда кичик бизнес ва хусу-

сий тадбиркорликнинг давлат томонидан қўллаб-қувватлаш натижасида микрофирмалар, кичик корхона ва фермер хўжаликлари фаолияти тўрт йилда бир марта, бошқа хўжалик субъектлари фаолияти эса уч йилда бир марта режали тартибда текширилади ва бундай текширувлар фақат Назорат органлари фаолиятини мувофиқлаштириш бўйича республика кенгаши қарорига асосан амалга оширилади. Бунда молиявий-хўжалик фаолияти билан боғлиқ бўлмаган режали текширувларни амалга ошириш муддати 30 календарь кундан 10 календарь кунга қадар қисқартирилди. Шунини қайд этиш керакки, бу меъёрлар хусусий банк ва молия институтларига ҳам тегишлидир.

Республикада иқтисодийнинг рақобатбардошлигини тубдан ошириш, экспортга маҳсулот чиқарадиган корхоналарни қўллаб-қувватлашни кучайтириш, фермер хўжаликлари, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларининг экспорт фаолиятидаги иштирокини ҳар томонлама рағбатлантириш устувор аҳамият касб этади.

2015 йилнинг 1 январидан бошлаб республикада барча ҳудудларида тадбиркорлик фаолиятини қўллаб-қувватлаш, тадбиркорлик хавфсизлигини таъминлаш мақсадида «ягона дарча» марказлари фаолият бошлади.

¹ <https://stat.uz/uz/press-sluzhba/novosti-gks/432-analiticheskie-materialy-uz/2031>

1-жадвал. Кичик тадбиркорлик (бизнес)нинг иқтисодиёт ва унинг асосий тармоқларидаги улуши¹

	2012	2013	2014	2015
ЯИМ	54,6	55,8	56,1	56,7
Саноат	23,1	28,1	31,7	40,6
Қишлоқ хўжалиги	97,8	98	98	98,4
Инвестиция	35,8	32,7	35,4	35,8
Қурилиш	71,1	71,5	69,5	66,7
Савдо	87,3	86,6	86,3	87,1
Пуллик хизматлар	44,9	46,2	48,6	50,5
Жами хизматлар	46,8	48,9	51,5	55,6
Юк ташиш	44,2	47,3	50,9	53,7
Юк айланмаси	81,2	82,8	83,4	83,7
Йўловчи ташиш	83,1	84,5	85,5	87,3
Йўловчи айланмаси	87,6	87,7	88,6	89,2
Экспорт	14	26,2	27	27,8
Импорт	38,6	42,4	45,4	44,5
Бандлик	75,6	76,7	77,6	77,9

Мазкур марказларнинг асосий вазифалари қуйидагилардан иборатдир:

- «ягона дарча» тамойили бўйича давлат хизматлари кўрсатиш;

- тадбиркорлик субъектлари томонидан рўйхатдан ўтказиш, рухсат бериш ва лицензия тартиботларидан ўтишда шаффофликни таъминлаш;

- тадбиркорлик субъектларига давлат хизматлари кўрсатишда бюрократик тўсиқларга йўл қўймаслик;

- тадбиркорлик субъектларига ахборот ёрдами кўрсатиш, шу жумладан, давлат хизматлари кўрсатиш тартиби ва муддатлари тўғрисида бепул консултациялар бериш;

- аризаларни қабул қилиш ва рўйхатдан ўтказиш.

Республикамизда тадбиркорларни қўллаб-қувватлаш мақсадида «Ягона дарча» марказлари орқали давлат хизматлари кўрсатадиган давлат органлари ва бошқа ташкилотлар томонидан тадбиркорлик фаолияти соҳасидаги рухсат берувчи ҳужжатлар ва лицензиялар (бундан буён – рухсатнома ва лицензиялар) олиш тўғрисидаги аризалар қабул қилинмоқда.

Республикада тадбиркорлик субъектлари учун қулай шаклда рухсатнома ва лицензиялар олиш тартиби ва муддатлари ҳақидаги маълумотлардан масофадан туриб фойдаланиш имкониятлари яратилмоқда.

Ортиқча меҳнат ресурсларига эга бўлган туман ва шаҳарларда жойлашган кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларининг лойиҳаларини молиялаштириш учун имтиёзли кредитлар ажратилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 5 октябрдаги «Тадбиркорлик фаолиятининг жадал ривожланишини таъминлашга, хусусий мулкни ҳар томонлама ҳимоя қилишга ва ишбилармонлик муҳитини сифат жиҳатидан яхшилашга доир қўшимча чоратадбирлар тўғрисида» ПФ-4848-сонли фармони, тадбиркорлик хавфсизлигини таъминлашга хусусий мулкни ҳуқуқий ҳимоя қилишни янада кучайтириш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик учун қулай шартшароитлар яратиш ва ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш, республиканинг инвестициявий жозибдорлигини оширишга йўналтирилган.

2017 йилнинг 1 январидан бошлаб тадбиркорлик субъектлари фаолиятини режадан ташқари текширишларнинг барча турлари бекор қилинди, бундан юридик шахснинг тугатилиши билан боғлиқ текширишлар,

¹ Ўзбекистон Республикасининг йиллик статистик тўплами. – Т., 2016. -68-б.

шунингдек, жисмоний ва юридик шахсларнинг қонун ҳужжатлари бузилиши ҳолатлари тўғрисидаги мурожаатлари асосида фақатгина Назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи Республика кенгашининг қарорига мувофиқ ўтказиладиган қисқа муддатли текширувлар мустасно этилди.

Шундай қилиб, назорат қилувчи органларнинг режадан ташқари текширишлари бекор қилинди. Республиканинг аҳоли зич жойлашган ва ортиқча меҳнат ресурсларига эга бўлган ҳудудларида касаначилик, косибчилик ва халқ ҳунармандчилиги, шунингдек, оилавий тадбиркорликни ривожлантириш мақсадида Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлиги томонидан мақсадли ва манзилли ишлатилиш учун маблағлар, шунингдек, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларига тижорат банклари томонидан, Имтиёзли кредитлаш махсус жамғармаси маблағлари ҳисобидан имтиёзли кредитлар ажратилмоқда.

2017 йил 7 февралда Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги ПФ-4947-сонли фармони эълон қилинди. Хусусан, мазкур 2017-2021 йилларга мўлжалланган «Ҳаракатлар стратегиясида» мамлакатни ривожлантиришнинг қуйидаги 5 та устувор йўналиши белгиланган:

1. Давлат ва жамият қурилишини такомиллаштириш.
2. Қонун устуворлигини таъминлаш ва суд-ҳуқуқ тизимини янада ислоҳ қилиш.
3. Иқтисодий янада ривожлантириш ва либераллаштириш.
4. Ижтимоий соҳани ривожлантириш.
5. Хавфсизлик, миллатлараро тотувлик ва диний бағрикенгликни таъминлаш, чуқур ўйланган, ўзаро манфаатли ва амалий руҳдаги ташқи сиёсат юритиш.

Иқтисодий янада ривожлантириш ва либераллаштиришга йўналтирилган макроиқтисодий барқарорликни мустаҳкамлаш ва юқори иқтисодий ўсиш суръатларини сақлаб қолиш, миллий иқтисодий рақобатбардошлигини ошириш, қишлоқ хўжалигини модернизация қилиш ва жадал ривожлантириш, иқтисодий давлат иштирокини камайтириш бўйича институционал ва таркибий ислохотларни давом эттириш, хусусий мулк ҳуқуқини ҳимоя қилиш ва унинг устувор мавқеини янада кучайтириш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик ривожини рағбатлантириш, ҳудудлар, туман ва шаҳарларни комплекс ва мутаносиб ҳолда ижтимоий-иқтисодий тараққий эттириш, инвестициявий муҳитни яхшилаш орқали мамлакатимиз иқтисодиёти тармоқлари ва ҳудудларига хорижий сармояларни фаол жалб этиш, 2017–2021 йилларда умумий қиймати 40 миллиард АҚШ доллари миқдорига 649 та инвестиция лойиҳасини назарда тутувчи тармоқ дастурларини рўёбга чиқариш режалаштирилмоқда. Натижада кейинги 5 йилда саноат маҳсулотини ишлаб чиқариш 1,5 баравар, унинг ялпи ички маҳсулотдаги улуши 33,6 фоиздан 36 фоизгача, қайта ишлаш тармоғи улуши 80 фоиздан 85 фоизгача етади.

Ҳаракатлар стратегиясига асосан, ҳудудларни ҳар томонлама ривожлантириш бўйича қарийб 25 мингта инвестиция лойиҳасини рўёбга чиқариш ҳисобига 256,4 минг иш ўрни ташкил этиш орқали аҳолини иш билан таъминлаш дастурларини тўлиқ ижро этиш назарда тутилган. Ишсизлик даражаси энг юқори бўлган минтақаларда 46,8 минг янги иш ўрни ташкил этиш, тадбиркорлик фаолиятини бошлаш учун таълим муассасалари-

нинг 10 минг нафар битирувчисига кредитлар ажратиш режалаштирилмоқда¹.

Мустақиллик йилларида мамлакатда ҳуқуқий демократик давлат, кучли фуқаролик жамияти қуриш, эркин бозор муносабатлари ва хусусий мулк устуворлиги, тадбиркорлик хавфсизлигини таъминлашга асосланган иқтисодиётни ривожлантириш, халқ осойишта ва фаровон ҳаёт кечириши учун шарт-шароитлар яратиш, Ўзбекистоннинг халқаро майдонда муносиб ўрин эгаллашига қаратилган комплекс чора-тадбирлар амалга оширилди.

Мамлакатимизда хусусий мулкни ишончли ҳимоя қилиш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни жадал ривожлантиришни таъминлаш борасида қулай шарт-шароитлар яратилди.

Тадбиркорлик тузилмаларига давлат хизматлари кўрсатиш сифати ва улардан фойдаланиш имкониятларини тубдан оширишга доир комплекс ташкилий-ҳуқуқий чора-тадбирлар кўрилди.

Мамлакатимизнинг мустақил ривожланиши даврида мулкни хусусийлаштириш ва давлат тасарруфидан чиқариш бўйича тизимли ишлар доирасида 30 мингдан ортиқ давлат объекти, шу жумладан, 6,5 мингта йирик ва ўрта корхона хусусий мулк қилиб сотилди. Натижада ҳозир нодавлат секторига ялпи ички маҳсулотнинг 81 фоизидан кўпроғи, саноат ишлаб чиқаришининг 94 фоизи ва барча банд аҳолининг 82 фоизидан зиёди тўғри келмоқда².

Бир қатор корхоналарни хусусийлаштириш кутилган натижаларни бермади. Республика минтақаларидаги хусусийлаштирилган кор-

хоналарнинг мулкдорлари ишлаб чиқариш қувватларидан самарали фойдаланмаётгани ва корхоналарни узоқ муддатли ривожлантириш билан шуғулланмаётгани, ихтисослаштирилган ишлаб чиқаришларни тикламаётганлиги ва ишлаб чиқараётган маҳсулотларининг рақобатдошлигини таъминлайдиган замонавий технологияларни жорий этмаганлиги ҳолатлари кузатилмоқда.

Хусусийлаштирилган корхоналар негизда 2 мингдан ортиқ паст рентабелли ва зарар кўраётган кам қувватли хўжалик субъектлари, шу жумладан, мингдан ортиқ ишламаётган ҳамда деярли бўш ётган объектлар, самарасиз фойдаланилаётган ер участкалари ва ишлаб чиқариш хоналари аниқланган³.

Давлат органлари хусусийлаштирилган корхоналарнинг асл ҳолатини ўрганиш, уларнинг ишлаб чиқариш фаолияти ва молиявий-иқтисодий аҳволини мониторинг қилиш, мавжуд муаммоларни таҳлил этиш ва сабабларини аниқлаш, уларни кредит ва моддий ресурслар билан таъминлаш, муҳандислик-ишлаб чиқариш инфратузилмасини тиклаш, ички ва ташқи савдо бозорларини топишда амалий кўмак бериш билан сушт шуғулланмоқдалар⁴.

Хусусийлаштирилган корхоналарнинг мавжуд улкан иқтисодий ва ишлаб чиқариш салоҳиятини ҳисобга олган ҳолда, ишлаб чиқаришни кенгайтириш, экспортни жадаллаштириш, аҳоли бандлиги ва даромадларини ошириш ҳисобига улар иқтисодий ўсишнинг локомотиви бўлиб қолишлари керак. Хусусийлаштирилган корхоналарни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш яқин йилларда республика минтақалари ва бутун мамлакатни ривожлантиришда кучли омил бўлишини таъминлаши даркор.

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги ПФ-4947-сонли фармони. // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда.

² <http://uza.uz/oz/documents/khususiyashtirilgan-korkhonalar-bilan-ishlash-samaradorligi-18-04-2017>. lex.uz

³ <http://uza.uz/oz/documents/khususiyashtirilgan-korkhonalar-bilan-ishlash-samaradorligi->

⁴ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 18 апрелдаги «Хусусийлаштирилган корхоналар билан ишлаш самарадорлигини ошириш чора тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ-2895-сонли қарори.

Бироқ республикамизда баъзи тадбиркорларнинг мукамал Бизнес-режа ишлаб чиқа олмаганлиги, тадбиркорлик хавфсизлигини таъминлаш дастурларини ишлаб чиқмаганлиги, замонавий техника янгиликларидан ўз вақтида фойдалана олмасликлари уларни банкротлик ҳолатига олиб келиб қўйган. Бундай ҳолатларни олдини олиш учун қуйидагиларга алоҳида эътибор қаратиш зарур:

1. Хусусийлаштирилган корхоналарнинг реестрини жорий этиш бўйича чора-тадбирларни ўз вақтида ва тўлиқ ҳажмда амалга ошириш, улар фаолиятининг доимий мониторинги ва таҳлилини олиб бориш.

2. Хусусийлаштирилган корхоналарни тиклаш ва фаолият самарадорлигини ошириш бўйича «йўл хариталари»ни ишлаб чиқиш ва амалга оширишни ташкил этиш, шунингдек, «йўл хариталари»ни амалга ошириш билан боғлиқ масалалар бўйича вазирликлар, идоралар, маҳаллий ҳокимият органлари, тижорат банклари ва бошқа ташкилотларнинг фаолиятларини мувофиқлаштириш.

Шундай қилиб тадбиркорлик хавфсизлигини таъминлаш учун қуйидагиларни амалга ошириш керак:

Биринчидан, тадбиркорлар банкротлик ҳолатларининг олдини олиш учун бозордаги конъюктура ўзгаришларини мунтазам ўрганиб, мониторинг қилишлари зарурдир.

Иккинчидан, муайян бизнес лойиҳаларни амалга ошириш, бизнес режаларни ишлаб чиқишда хатарларни олдиндан баҳолаш, рақобатчилар ҳолати, рақобат муҳитини чуқур таҳлил этиш зарур.

Учинчидан, тадбиркорлик фаолияти қонун доирасида бўлиши маънавий-ахлоқий талабларга мос келадиган бўлиши керак.

Тўртинчидан, тадбиркорлик фаолияти тўлиқ қонуний, яъни тадбиркорлик лойиҳаси қонун талабларига мос бўлиши лозим.

Бешинчидан, ҳар бир тадбиркор бизнес режасини тузар экан, албатта тадбиркорлик

хавфсизлигини таъминлаш дастурларини тузиб чиқиши зарур.

Мазкур дастурларда қуйидагилар ҳисобга олиниши керак.

а) молиявий ижарачиларга тўловлар, солиқлар тўловига қодирлик, солиққа тортишдаги ўзгаришлар;

б) ташкилий иш жараёнларини тўғри ташкиллаштириш, шартномалар, жумладан лизинг шартномалари мукаммалиги таъминланиши;

в) тадбиркорлар ўз корхоналаридаги техник асбоб-ускуналарни замонавий фан-техника талабларига жавоб беришини таъминлаши, асбоб-ускуналарни лизингга олиши.

Олтинчидан, тадбиркорлар нормал фаолият кўрсатишлари учун ўз тасарруфидаги иншоотлар, мулк, компания иқтисодий хавфсизлигини таъминлашлари, шунингдек, тадбиркорлар ўз фаолиятлари давомида ҳамкорлар, рақобатчилар билан муросали муносабатларда бўлишлари зарур.

Еттинчидан, тадбиркорлар ўз корхоналарида меҳнат интизомини таъминлаши, меҳнатни тўғри рағбатлантириш, жамоада ижодий муҳитни таъминлаши, меҳнат унумдорлигини ошириши лозим.

Саккизинчидан, технологик рақобатбардошликни ошириш, дизайн ва янги асбоб ускуналар билан таъминлаш тадбиркорларнинг интеллектуал салоҳиятини ошириш, энг сўнгги илмий ютуқларни жадал ривожлантириш, замонавий технологияларни ривожлантиришнинг устувор йўналишларини ишлаб чиқиш. Тадбиркорларнинг иқтисодий, саноат, илмий-техникавий тадбирларга оид савдо сирларини сақлаш ва Интеллектуал мулк агентлиги томонидан интеллектуал мулк ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, оптимал ахборотларни қўллаб-қувватлаш.

Тўққизинчидан, ҳар бир тадбиркор ўз корхонаси шароитини мунтазам аниқлаб бориши, ходимларнинг ўзаро муросали муносабатда

бўлишини таъминлаши, ходимлар ўртасида ўзаро қарама-қаршиликлар юзага келган ҳолатларда томонларнинг манфаатларини мувофиқлаштириши, зарур бўлганда маъмурий, интизомий чораларни қўллаш билан вазиятни яхшилаш мумкин.

Тадбиркорлик хавфсизлигини таъминлашда тадбиркор тижорат хавф даражасини тахлил қилиши, оғзаки ёки математик усуллар, моделлардан унумли фойдаланиши техник тажриба ва мутахассислар тажрибасини ўрганиши, ахборот технологиясидан фойдаланиб, индивидуал элементлар ҳақида саволлар лойиҳасини ишлаб чиқиб, алоҳида ҳар бир элемент учун ноаниқликни тахлил қилиши, баҳолаши ва шу асосда энг яхши вариантни танлаши, шуларга асосланган ҳолда ўз иши бўйича қарорлар қабул қилиши зарур. Тадбиркор ўз иши стратегиясини тўғри қабул қилиши, тадбиркорлик хавфсизлигини таъминлайди.

Республикамизда тадбиркорлик фаолиятини ривожлантиришнинг устувор йўналишлари қуйидагилардан иборатдир:

- кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларини технологик воситалар, кичик механизациялар, станоклар ва бошқа хилдаги унча мураккаб бўлмаган воситалар, шунингдек, транспорт воситалари билан таъминлаши учун лизинг компанияларининг филиалларини кўпайтириб бориш;

- тадбиркорлик фаолияти хавфсизлигини таъминлаш, хусусий тадбиркорларни микрокредитлар билан таъминлаш жараёнларини доимо давом эттириш, бунда республикадаги тижорат банклари ва бюджетдан ташқари фондлар маблағидан кенг фойдаланиш;

- хусусий мулкчиликни ҳар томонлама ҳимоя қилиш ва ишбилармонлик муҳитини сифат жиҳатдан янада яхшилаш;

- тадбиркорлик субъектларига «ягона дарча» марказлари, давлат органлари ва бошқа ташкилотларнинг давлат хизматлари кўрсатишнинг самарадорлиги, замонавий ахборот-коммуникация технологияларининг

жорий этилишини тизимли таҳлил қилишни кенг йўлга қўйиш;

- «Ягона дарча» марказлари орқали давлат хизматлари кўрсатишда ваколатли органлар томонидан қонунчиликка риоя этилиши устидан назоратни таъминлаш;

- илғор халқаро тажрибани ҳисобга олган ҳолда, «ягона дарча» марказлари орқали давлат хизматлари кўрсатишни янада такомиллаштириб бориш. «Ягона дарча» марказлари орқали кўрсатилаётган хизматлар сифатини янада яхшилаш ва ошкоралигини таъминлаш.

3. Ўзбекистон Республикаси Хусусийлаштирилган корхоналарга кўмаклашиш ва рақобатни ривожлантириш давлат қўмитасининг¹ кадрлар салоҳиятини мустаҳкамлаш, қўмита кадрларини тизимли равишда тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва малакаси оширилишини ташкил этиш; хусусийлаштирилган корхоналарни қайта тиклаш ва фаолияти самарадорлигини ошириш бўйича «йўл хариталари»ни ишлаб чиқиш ва уни такомиллаштириб бориш.

Ишлаб чиқаришни тиклаш ва ривожлантириш бўйича «йўл хариталари»ни ишлаб чиқиш ва амалга ошириш, тадбиркорлик фаолиятининг асосларини ўргатиш, шунингдек, хусусийлаштирилган корхоналарни қўллаб-қувватлашнинг молиявий манбаларини кенгайтиришни талаб этади. Бизнес-режалар ишлаб чиқиш, тадбиркорлик фаолияти соҳасидаги қонунчилик, менежмент, молия бошқаруви масалалари ва бошқа фанлар бўйича хусусийлаштирилган корхоналар раҳбарлари ва ишлаб чиқариш-техник ходимлари учун доимий фаолият юритадиган ўқув курсларини ташкил этишга йўналтирилган Тадбиркорлик фаолияти асосларини ўқитиш республика маркази ва унинг ҳудудий филиалларини барпо этиш ҳамда улар фаолиятини самарали ташкиллаштиришни таъминлаш.

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 18 апрелдаги «Ўзбекистон Республикаси Хусусийлаштирилган корхоналарга кўмаклашиш ва рақобатни ривожлантириш давлат қўмитасини ташкил этиш тўғрисида»ги ПФ-5016-сонли фармони.

Адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримовнинг мамлакатимизни 2015 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш якунлари ва 2016 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамаси мажлисидаги маърузаси...Бош мақсадимиз – мавжуд қийинчиликларга қарамасдан, олиб бораётган ислохотларни, иқтисодиётимизда таркибий ўзгаришларни изчил давом эттириш, хусусий мулкчилик, кичик бизнес ва тадбиркорликка янада кенг йўл очиб бериш ҳисобидан олдинга юришдир. Тошкент . www.lex.uz.

2. Каримов И.А. 2015 йилда иқтисодиётимизда туб таркибий ўзгаришларни амалга ошириш, модернизация ва диверсификация жараёнларини изчил давом эттириш ҳисобидан хусусий мулк ва хусусий тадбиркорликка кенг йўл очиб бериш – устувор вазирамиздир. 2014 йилда ижтимоий иқтисодий ривожланиш якунлари ва 2015 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги маърузаси

3. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини мард ва олижаноб халқимиз билан бирга қурамыз. / Шавкат Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси Президенти лавозимига киришиш тантанали маросимига бағишланган Олий Мажлис палаталарининг қўшма мажлисидаги нутқи. // «Халқ сўзи», 2016 йил 15 декабрь.

4. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қоидаси бўлиши керак. / Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг мамлакатимизни 2016 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг асосий якунлари ва 2017 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг кенгайтирилган мажлисидаги маърузаси. – Т.: «Ўзбекистон», 2017.

5. Узбекистан в цифрах. 2013. Государственный комитет Республики Узбекистан по статистике. – Т., 2013.

6. Толаметова З.А. Иқтисодиётни модернизациялаш жараёнида меҳнат бозорининг ривожланиш йўналишлари. – Т.: «Иқтисодиёт», 2014. -305-б.

7. Толаметова З.А. Меҳнат иқтисодиёти ва социологияси. – Т.: «Фан ва технология», 2017. -400-б.